

Pilietiškumo konstravimas globalumo kontekste: NVO vaidmens kaita Lietuvoje

ŽIVILĖ KĖRYTĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

SANTRAUKA. Remiantis globalizacijos teorijų išvalgomis ir atkreipiant dėmesį į pilietinės visuomenės raidą pokomunistinėse šalyse, straipsnyje pateikiama nevyriausybinių organizacijų vaidmens kaita Lietuvoje globalumo kontekste. Globalizacija vertinama pagal tai, ką ji mums suteikia ir ką iš mūsų atima, tačiau nesusimąstoma, kad šis vertinimas jau yra sąlygotas vykstančios visuomenės transformacijos. Stebint pilietinės visuomenės plėtrą ir augantį NVO veiklos aktyvumą Lietuvoje, būtina iš naujo įvertinti šiuos pokyčius. Straipsnio tikslas – atskleisti Lietuvos nevyriausybinių organizacijų vaidmenį globalumo kontekste. Straipsnyje pristatomas kokybinis tyrimas, atliktas su 10 vietinių jaunimo nevyriausybinių organizacijų, dalyvaujančių tarptautinėje veikloje, atstovais. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad nevyriausybines organizacijas siekia įgalinti jaunimą aktyviai veikti savo aplinkoje ir jose dalyvaujančių narių praktikos tiek vietiniame, tiek tarptautiniame lygmenyje atkuria globalizaciją. Jei anksčiau tam tikros organizacijos veiklos koordinavimas buvo išsivaizduojamas tik akcentuojant apibrėžtos šalies teritoriją, tai šiandien mes galime kalbėti apie globalų ryšių tinklą.

RAKTAŽODŽIAI: globalizacija, pilietinė visuomenė, NVO.

KEYWORDS: globalization, civil society, NGO.

Įvadas

Viena iš globalizacijos pasekmių yra visuomenės transformacija, apimanti ir politinės sferos kaitą. Stebint pilietinės visuomenės plėtrą ir augantį NVO veiklos aktyvumą, būtina iš naujo įvertinti šiuos pokyčius ir suprasti, kokią naudą jie atneša visuomenei. Vidiniai socialinio ir politinio gyvenimo procesai bei kokybė reikalauja naujos socialinę realybę charakterizuojančios sampratos. Nesvarbu, kas sudaro visuomenę ir politiką, bet šie dariniai patys savaime tampa prieštaringi ir ginčytini, nes teritoriškumo, kolektyviškumo ir sienų (ribų) principai nebėra savaime suprantami ir akivaizdūs (Beck 2000).

Sociologai ir politologai yra parašę keletą studijų apie Lietuvos politinės ir pilietinės sferos transformaciją (Valionis 2000; Šiliauskas 2005; Stračinskienė

2005; Žiliukaitė ir kt. 2006). Tačiau globalizacijos proceso įtaka vidaus šalies integracijai visai netyrinėta. Todėl svarbu atskleisti, kaip keičiasi pilietinių organizacijų vaidmenys ir funkcijos globalumo kontekste ir kokią įtaką prie kintančios aplinkos prisiderinančios pilietinės organizacijos turi visuomenės struktūrai.

Europos integracija – svarbus globalizacijos proceso ir visuomenės transformacijos analizės akcentas. Vieniems socialinių mokslų atstovams europeizacija – tai globalizacijos dalis, tam tikra jėga, mažinanti tradicinės nacionalinės valstybės autonomiją ir suverenitetą, kitiems ji – natūralus nacionalinės valstybės atsakas į globalizacijos procesą (Leibfrid, Wolf 2005).

Straipsnio tikslas – atskleisti nevyriausybinų organizacijų vaidmenį globalumo kontekste Lietuvoje. Straipsnyje gilinamasi į jaunimo NVO, dalyvaujančių tarptautinėje veikloje, atstovų mintis ir nuostatas. Siekiant perteikti pilietiškumo konstravimo aspektus globalumo kontekste, naudojama globalumo, kompleksiško, europeizacijos, diskurso, pilietiškumo ir pilietinės visuomenės sąvokomis.

Literatūros ir empirinių duomenų analizė leidžia pažvelgti į Lietuvoje ne taip seniai atsiradusią, bet vis labiau išsiginčią jaunų žmonių dalyvavimo visuomeninių organizacijų ir savivaldos veikloje praktiką. Pastaraisiais metais, remiantis viešąja nuomone, vis garsiau skelbiama ir tvirtinama, kad, nepaisant palankių sąlygų pilietiškumui stiprėti ir tvirtėti Lietuvoje (pavyzdžiui, įvairių sričių NVO ir bendruomenių kūrimosi, neformalaus švietimo plėtos, vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo), dalyvavimo visuomeninėje veikloje lygis išlieka gana žemas. Ar *trečiasis sektorius* Lietuvoje yra pasiruošęs priimti politinį vaidmenį kuriant naują socialinę realybę?

Globalizacija ir europeizacija: nacionalinės valstybės dinamika

Globalizacijos sąvoka vartojimo kontekstui suteikia ambivalentiškumo. J. Bartelonas (2000) teigia, kad būtent šios sąvokos ambivalentiškumo supratimas – svarbus ir lemiantis veiksnys, leidžiantis globalizacijos pasirodymą laikyti faktu.

Skirtingi diskursai kovoja ir konkuruoja tarpusavyje, siekdami pateikti pačią priimtinausią šio reiškinio interpretaciją ir supratimą. Nors globalizacijos sąvokos apibrėžimų ir sampratų galima rasti skirtingose socialinių mokslų disciplinose – politikos moksluose, ekonomikoje, sociologijoje, filosofijoje, geografoje ir komunikacijos studijose, vis dėlto globalizacija tėra tik atskira sritis, priklausanti bet kuriai iš šių disciplinų.

Tradiciškai išskiriamos realistinės (U. Beckas, A. Giddensas) ir konstruktyvistinės (Ch. Mouffe, T. Risse'as) socialinių mokslų teorijos, analizuojančios globalizacijos reiškinį. Globalizacijos apibūdinimų ir

apibrėžimų gausa pati savaime kelia susirūpinimą šių skirtingų teorijų vertė ir nauda. R. D. L. Jeffrey (2001) pabrėžia, kad nuspręsti, kuri – visažinio ar vietinio požiūrio – teorija yra teisingesnė, nėra taip paprasta. Į ką turėtų orientotis globalizacijos teoretikai – į empirinius duomenis, kurie atskleistų, kaip reiškiasi globalizacija, ar į kiekvienos konkrečios vietovės kultūrinius aspektus bei socialinius santykius?

Paprastai yra išskiriamos trys globalizacijos reiškinių aiškinančios mokyklos – hiperglobalistai, skeptikai ir transformacionalistai (Held et al. 1999). Hiperglobalistai kalba apie nacionalinės valstybės galios sumažėjimą, kuris lemia vis mažesnius valstybės gebėjimus kontroliuoti savo pačios piliečius. Jie prognozuoja, kad globalizacija ir toliau naikins bei ardyys valdžios suverenitetą ir autonomiją. Skirtingai nei hiperglobalistai, skeptikai tvirtina, kad iš esmės niekas pasaulyje iš esmės ir nepasikeitė. Globalizacija kaip reiškinys tėra mitas, o visas pasaulis – tai tiesiog įspūdingai integruota globali rinka. Trečioji globalizacijos analizės mokykla – transformalistai – tvirtina, kad naujasis *suverenumo režimas* pakeičia tradiciniu tapusį nepriklausomos valstybės statuso apibrėžimą, kai valstybiškumas yra absoliutus, nedalijamas, priskiriamas tik tam tikrai teritorijai ir nesuteikiantis jokios galios pilietinei valdžios formai (Held et al. 1999). Žmogus įgauna daugiau galių priimdamas sprendimus valstybėje, kadangi pati galia išsisklaido po skirtingas institucijas: valdžios institucijas, pilietinę visuomenę (įvairias NVO ir kt.), tarptautines organizacijas (UNESCO, NATO, ES), tarptautines nevyriausybinės organizacijas. Globalizacija pakeičia socialinio ir politinio gyvenimo vidinę kokybę. Šiandien suverenitetas vis rečiau suprantamas kaip tam tikrą teritoriją atskiriančios ribos; jis veikia laikomas derybų, susitarimų šaltiniu, apibrėžiančiu dabartinę politiką kaip kompleksinį transnacionalinių ryšių tinklą (Keohane, cit. iš Held et al. 1999). Transformalistai teigia, kad globalizacija – tai pagrindinė sparčių socialinių, politinių ir ekonominių pokyčių, suteikiančių naują pavidalą šiuolaikinėms visuomenėms ir pasaulio tvarkai, varomoji jėga (Held et al. 2002). Šios trys skirtingos mokyklos rodo, kad globalizacijos diskursai yra daugialypiai; jie atskleidžia tiek teigiamas, tiek neigiamas globalizacijos pasekmes socialinei tikrovei.

J. Bartelonas (2000) pabrėžia, kad šiandien globalizacijos sąvoka vis rečiau laikoma ideologiniu ginklu; labiau pabrėžiama šios sąvokos galia, gebėjimas būti transformacijų ir judėjimų įrankiu. Iš tikrųjų turėtume sutikti su J. Bartelono (2000) teiginiu, kad globalizacijos svarba kyla ne iš daugybės įvairiausių teorinių apibrėžimų ir reikšmių, bet iš globalizacijos poveikio pasauliui, kuris yra suprantamas ir apibrėžiamas moderniojo socialinio mokslo sąvokomis.

Šiuolaikinės valstybės ir politikos santykis neišvaiduojamas be globalizacijos proceso paaiškinimo. Globalizacija persmelkia visas visuomenės sritis, įskaitant ir politiką. Globalizacija visų pirma gali būti suprantama kaip visų šiuolaikinio socialinio gyvenimo aspektų tarpusavio ryšio plėtojimas, gilėjimas ir greitėjimas pasaulio mastu (Held ir kt. 2002, 26). Tradicinė

politika, kuri buvo siejama tik su nacionalinėmis šalių – valstybių politinėmis sistemomis, keičia savo apibrėžties kontūrus. Sąvokos „globalus“ atsiradimas apskritai pakeitė politinės sistemos sampratą. Politinis aktyvumas įgauna pagreitį tarptautinėje erdvėje, peržengia nacionalinių sienų ribas, piliečiams dalyvaujant tiek globaliuose judėjimuose, tiek tarptautinėse NVO, tiek tarpvyriausybines organizacijose (Pasaulio banke, Pasaulinėje prekybos organizacijoje ir pan.).

Viena iš naujųjų sąvokų yra „globali politika“. Ji reiškia tai, kad priimti politiniai sprendimai ar veikla, vykdoma vienoje pasaulio dalyje, gali turėti įtakos visam pasauliui arba įvairiems pasaulio regionams. Minėta sąvoka panaikina politikos skirstymą į vietinę ir tarptautinę, vidaus ir užsienio, teritorinę ir neteritorinę, taip pat išryškina įvairias tarpusavio sąveikas, peržengiančias visuomenės ribas (Held ir kt. 2002). Tarpvyriausybines, tarptautines ir nevyriausybines institucijas, aktyviai dalyvaudamos globalioje politikoje, tampa svarbios tiek visuomenės veikloje, tiek žmonių gyvenimuose. Kiekviena problema, su kuria susiduria visuomenėje gyvenantis žmogus, gali būti išspręsta efektyviai tik vykstant abipusiam bendradarbiavimui tarp formalių organizacijų (valstybės, vyriausybės veikėjų) ir tarpvyriausybinių, tarptautinių bei nevyriausybinių institucijų.

Paaiškinus globalizaciją kaip reiškinį galima pristatyti ir kitą reiškinį bei procesą – europeizaciją, kuri ypač akcentuojama kalbant apie visuomenės struktūrinius pokyčius. Europeizacija, kaip ir globalizacija, yra madingas, bet kartu labai ginčytinas terminas, vartojamas socialinių mokslų srityje. Šis terminas pasitelkiamas apibūdinant įvairius visuomenės pokyčius: išorinių-teritorinių valstybių sienų pokyčius, nacionalinių ir subnacionalinių valdymo institucijų (sistemų) plėtrą, politinių organizacijų ir valdymo formų „eksportavimą“ už Europos ribų (Olsen 2002). Europeizacija plačiau visuomenei pristatoma kaip politinis projektas, kurio tikslas – suvienyti ir sukurti politiškai stiprią Europą tarp kitų pasaulio regionų.

Europos erdvė keičiasi. Europa kaip geografinis apibrėžimas ir mokslininkų dokumentuose, ir viešojoje erdvėje dažnai tapatinamas su Europos Sąjunga ir jos narėmis. Europeizacija kaip reiškinys suteikia galios tokiems vietos veikėjams kaip skirtingos interesų grupės, pilietinės visuomenės organizacijos ir įvairios NVO. Pirmiausia dėl Europos Sąjungos vykdomos politikos įvairias pilietinės visuomenės organizacijas, įskaitant NVO, ir vietos valdžios institucijas pasiekia finansinė ir organizacinė pagalba. Ji leidžia šiems pilietinės visuomenės veikėjams tapti matomiems, aktyviems ir stipriems. Europa yra savo tapatybės ir naujų socialinių modelių ieškojimų kelyje (Beck et al., cit. iš Olsen 2002, 939). Nors finansinė parama yra vienas svarbiausių vietos interesų grupių įgalinimo būdų, jis nėra vienintelis. Kiti būdai – tai glaudus pilietinės visuomenės, verslo, valdžios ir pilietinės visuomenės tarpusavio bendradarbiavimas, stipri vidinė organizacijų kultūra, tarpusavio pasitikėjimas valdžios, verslo ir visuomeninėmis institucijomis, socialinis pasitikėjimas ir tolerancija.

Pilietinės visuomenės raida pokomunistinėse šalyse

Kalbant apie visuomenės struktūros transformaciją ir tarptautinių santykių plėtrą, galima pastebėti jų tarpusavio sąlyčio taškų. Visuomenės struktūros transformacija leido sumažinti centralizuotos politinės sistemos galią ir išlaisvinti politiką, be to, sustiprinti pilietines teises ir suteikti galimybę visiems norintiems dalyvauti politinėje veikloje. Šis politikos išlaisvinimas leido plėtotis tarptautiniams santykiams, tikintis tarptautinių veikėjų paramos tiek ideologine, tiek finansine prasme. Kita vertus, vis labiau stiprėjantys ir plačiai išsklidę tarptautiniai tinklai transformuoja ir keičia pačią visuomenę, pamažu nyksta griežtos teritoriškumo ribos, formuojasi ir įsitvirtina pilietinė visuomenė, puoselėjamas ir plėtojamas pilietiškas.

Rytų ir Vakarų Europos nuomonės diskutuojant apie pilietinę visuomenę išsiskiria. T. Narozhna (2004) teigia, kad Vakarų tipo pilietinės visuomenės yra unikalios ir gana ilgai užsitęsios socialinės evoliucijos, vykusios Vakaruose, produktas. Tai ypač pastebima tuomet, kai net ir efektyviausia pagalbos formuojant ir realizuojant pilietinę visuomenę Rytų Europoje strategija nerezultatyvi. Pilietinė visuomenė sužlunga dėl politinių, kultūrinių ir socioekonominių skirtumų skirtingose visuomenėse. T. Narozhna (2004) pabrėžia, kad pilietinė visuomenė negali būti kuriama ir formuojama iš išorės. Tačiau mokslininkė priduria, kad ją gali skatinti ir veikti užsienio šalių paramos politika, bet tik jei abi tarpininkaujantios visuomenės dalijasi panašiu kultūriniu gyvenimu ir istorine patirtimi.

Ši diskusija rodo, kad svarbu atskleisti, kaip Rytų ir Centrinės Europos šalyse formuojasi savita pilietinė visuomenė ir kas jai trukdo formotis. Perspektyvi pilietinė visuomenė – tai ne tik įvairių organizacinių formų tinklas, bet ir jame kuriama unikali sąveika, besiremianti pasitikėjimu ir tolerancija. Pilietinė visuomenė – tai kultūrinių normų, vertybių ir subjektyvių tikėjimų, kuriais dalijasi minėtas tinklas, sistema (Narozhna 2004).

Nors su ką tik išsakytais teiginiais sutinka ir Vakarų, Rytų ir Centrinės Europos tyrėjai, T. Narozhna (2004) nurodo, kad pilietinės visuomenės samprata Rytų Europos ir buvusios Sovietų Sąjungos šalyse yra artimai susijusi su nacionalizmu, – to nėra Vakarų šalyse. Tautos sąvoka tapo būtinu atributu apibūdinant pilietinę visuomenę. Sovietų Sąjungos žlugimas reiškė ne tik šios santvarkos, bet ir sovietinio tautiškumo atmetimą (Bunce, cit. iš Narozhna 2004, 246). Sovietinio tautiškumo atmetimas paveikė tai, kad posovietinio režimo šalyse atgaivinti pilietinę visuomenę buvo įmanoma tik atstant nacionalinę tapatybę ir kartu piliečių tarpusavio pasitikėjimą. Priešingai, Vakarų šalys manė, kad į pilietinės visuomenės sampratą nebūtina įtraukti nacionalinės tapatybės. Pilietinė visuomenė gali augti ir plėtotis vietiniame ir regioniniame valstybės lygmenyje be sąsajų su nacionalizmu; pilietinės visuomenės tvirtumas

ir aktyvumas artimai koreliuoja su ekonominės veiklos efektyvumu (Putnam, cit. iš Narozhna 2004, 246).

Įvairios Europos dalys atstovauja įvairioms idėjoms apie pilietinę visuomenę. Kad būtų įmanoma pritaikyti Vakarų idėjas Rytų ir Centrinei Europai, turi būti įvertinta tautos sąvokos svarba. Tačiau, pasak T. Narozhnos (2004), skubant kuo greičiau demokratizuoti buvusias socialistines valstybes, būtent į šios sąvokos svarbą ir reikalingumą formuojant pilietinę visuomenę ir nebuvo atsižvelgta. Vakarų donorai iš karto sutapatino pilietinę visuomenę su NVO egzistavimu. Pilietinė visuomenė buvo suprantama kaip grupė skirtingų NVO, kurios tikisi atsverti valstybę ir apsaugoti visuomenę nuo pastarosios dominavimo ir atomizavimo (Henderson, cit. iš Narozhna 2004, 247). Iki 1990 m. vidurio ši idėja buvo giliai įsišaknijusi aukotojų iš Vakarų šalių sąmonėje. Tai, anot T. Narozhnos (2004), paaiškina NVO bumą: 1994–1995 m. – 30 000 NVO Čekijoje ir 43 000 Vengrijoje. Lietuvoje nepelno sektoriaus plėtra suintensyvėjo nuo 1991 m., atkūrus Lietuvos valstybingumą: didžioji dauguma organizacijų įsteigtos šiuo laikotarpiu.

T. Narozhna (2004) teigia, kad Vakarų pasaulis, siekdamas kuo greičiau įtvirtinti pilietinę visuomenę Rytų ir Vidurio Europoje, susidūrė su nemenka kliūtimi. Vakarų ekspertai tikėjo, kad jie vieninteliai gali pasakyti, kokia turi būti pilietinė visuomenė. Jų žinios ir patirtis yra nenuginčijamos ir svarbiausios bandant įdiegti pilietinės visuomenės sampratą Rytų ir Vidurio Europoje. Tai lėmė didžiulį pasitikėjimą jais, ir net nesusimąstyta apie pilietinės visuomenės pritaikymą skirtingiems kultūriniais kontekstams.

Plėtodamos pilietinę visuomenę ir įsitvirtindamos europinėje erdvėje, Rytų ir Vidurio Europos šalys turi remtis ir vadovautis istorinėmis ir dabarties sąlygomis, kad nebūtų laikomos *išnykusiomis*. Norint sukurti gyvybingą ir perspektyvią pilietinę visuomenę posocialistiniame pasaulyje, visų pirma reikia jos netapatinti su Vakarų pliuralistine visuomene (Narozhna 2004). Posocialistinėms visuomenėms trūksta gerai įsitvirtinusių nepriklausomų institucijų, kurios būtų atsvara valstybei. Kiekviena visuomenė turi suvaržymų ir socialinių konstrukčių, apibrėžiančių jos socialinę tvarką, kurių turi būti paisoma (Gellner, cit. iš Narozhna 2004, 247).

Pilietinės visuomenės idėja neatskiriama nuo pilietiškumo sampratos. Pilietiškumas kaip piliečių kokybinių charakteristikų kompleksas (Šiliauskas 2005) yra užprogramuotas pačioje pilietinės visuomenės idėjoje. Piliečių vertybinių nuostatų visuma yra svarbi pilietinės visuomenės patvarumui ir gyvybingumui.

Sąvoką „pilietiškumas“ labai sunku vienareikšmiškai apibrėžti. Pilietiškumas – „platus, sudėtingas ir ginčytinas terminas“ (Gilbert, cit. iš *Europos Taryba* 2003, 17). Skirtingais laikotarpiais buvo pateikiamos skirtingos pilietiškumo sampratos. Pirmiausia pilietiškumas apibrėžiamas kaip abipusių teisių ir pareigų mainai tarp piliečių ir valstybės. Tarpusavio mainai ir tiesioginis santykis tarp valstybės ir piliečio ilgainiui kito dėl globalizacijos ir migracijos reiškinių.

Socialinės ir politinės praktikos buvo kaskart atnaujinamos kuriantis ir formuojantis pilietinei visuomenei. Pilietiškumo sampratos pokyčius galima stebėti analizuojant mokslinėje literatūroje pateikiamus skirtingus pilietiškumo apibrėžimus. Šiuo metu pilietiškumas nusakomas kaip taiki kova visuomenėje, kurioje skatinamas dialogas (Habermas, cit. iš *Europos Taryba* 2003, 20). W. Kymlicka ir W. Normanas teigia, kad „pilietiškumas – tai ne tik atitinkamas statusas, kurį nusako teisių ir atsakomybių rinkinys, tai – identitetas, žmogaus priklausymo politinei bendruomenei išraiška“ (Kymlicka, Norman, cit. iš *Europos Taryba* 2003, 20). „Pilietiškumas – tai sudėtinga ir ‚daugiadimensinė‘ koncepcija. Joje persipina teisiniai, kultūriniai, socialiniai ir politiniai elementai. Pilietiškumas suteikia piliečiams teises ir pareigas, identiteto jausmą ir socialinius ryšius“ (Ichi-lov, cit. iš *Europos Taryba* 2003, 20). Pateiktuose apibrėžimuose akcentuojamas ne valstybės ir piliečio santykis bei abiejų pareigos, tačiau tarpusavio dialogas, bendruomeninis jausmas, pasitikėjimas žmogumi, praktinių įgūdžių, socialinių gebėjimų ir kompetencijos stiprinimas bei lavinimas.

NVO vaidmens kaita kaip globalizacijos ir europeizacijos proceso padarinys

Žvelgiant į Lietuvos politinį gyvenimą būtų galima teigti, kad visuomenės kaita neturėjo įtakos politinei sistemai. Lietuviai yra laikomi pasyviais politikos stebėtojais. Tačiau vis garsiau pradedama kalbėti apie kūrimąsi pilietinės Lietuvos visuomenės, kuri leistų piliečiams pasijusti savos valstybės veikėjais ir sprendimų priėmėjais. S. Šiliauskas (2005) teigia, kad nors pilietinės visuomenės formavimasis ir raida buvo svarbūs tik modernių Vakarų demokratijų atsiradimo laikotarpiu, poreikis įprasminti įvairiuose pasaulio regionuose vykusią socialinių, ekonominių ir politinių procesų pasekmes leido šios sąvokos idėją pritaikyti ir kitoms visuomenėms.

Priimti ir įgyvendinti naują tvarką nėra taip lengva. Visuomenės perėjimą į kitą etapą R. G. Dahrendorfis apibūdina trimis laiko formomis (Sztompka 1999). „Teisininko valanda“ yra trumpiausia, nes įstatymų galios aktai gali būti pakeisti per mėnesį; „ekonomisto valanda“ yra šiek tiek ilgesnė, nes rinka gali tinkamai funkcionuoti ir metus; „piliečio valanda“ yra ilgiausia iš visų, nes pakeisti įsisenėjusius įpročius, požiūrius, kultūrinius kodus, vertybines sistemas kartais reikia ir kelių dešimtmečių (Dahrendorf, cit. iš Sztompka 1999). Šis laiko skirstymas, pateiktas R. G. Dahrendorfo, paaiškina, kodėl Rytų ir Vidurio Europoje yra neišvengiamas naujos institucinės struktūros ir įsigalėjusių vertybinių orientacijų neatitikimas. A. Valionis (2000) teigia, kad ši neatitikimą sąlygoja tai, kad tam tikri senosios tikrovės kultūriniai modeliai naujoje tikrovėje yra nefunkcionalūs. Tačiau atsiradusi naujoji socialinė struktūra, nors ir labai lėtai, transformuoja įsigalėjusius kultūrinius modelius, kitaip adaptacija prie naujosios socialinės tikrovės būtų visiškai nesėkminga.

Kadangi NVO sektorius vadinamas pilietinės visuomenės svirtu ir svarbiu demokratinės valstybės ramsčiu, svarbu paminėti, koks yra NVO vaidmuo demokratinėje valstybėje. Anot A. Fungo (2003), NVO vaidmuo demokratinėje valstybėje yra teigiamas. A. Fungas (2003) išskiria tris pagrindines NVO funkcijas demokratinėje visuomenėje: interesų gynimas ir atstovavimas, piliečių socializacija bei pasipriešinimas ir galios kontrolė. A. Fungo idėjoms pritaria R. Žukauskienė (2008), nurodydama, kad įgytas kognityvinis (pažinimo) ir normatyvinis (vertybinis) požiūris bei veiklos būdai įgalina piliečius tinkamai atstovauti savo ir kitų teisėms bei interesams, taip pat juos ginti (Žukauskienė 2008). Politinės ir pilietinės socializacijos metu susiformuoja politinės ir pilietinės pažiūros bei elgesys. Nevyriausybinių organizacijų skatina geram piliečiui būtinas nuostatas ir įpročius: pasitikėjimą savimi, efektyvumą, abipusę paramą, toleranciją, dėmesį viešajam gėriui ir pagarbą įstatymui (Putnam 1993).

R. Žiliukaitė ir kt. (2006) pažymi, kad nors Lietuvos visuomenė neabejinga savo šalies likimui, tačiau pilietinė visuomenė Lietuvoje yra atsidūrusi tarsi užburtame rate ir kenčia nuo bejėgiškumo sindromo, nes lietuviai netiki, kad kolektyviniais veiksmais galima ką nors pakeisti, nors taip teigdami jie nesiremia realia dalyvavimo pilietinėje veikloje patirtimi. Taigi „žmonės, netikėdami savo jėgomis, nesiima jokios pilietinės veiklos, todėl neturi galimybių patirti savo, kaip piliečių, galią ir pakeisti savo nuostatų“ (Žiliukaitė ir kt. 2006, 262).

Tyrimo metodika

Jaunimo nevyriausybinių organizacijų (toliau – jaunimo NVO) atstovų tyrimo metodologija yra pagrįsta kokybine tyrimo prieiga. Pastaroji buvo pasirinkta neatsitiktinai, nes subjektyvios jaunimo NVO atstovų įžvalgos, nuostatos ir patirtys leis pažvelgti į jų reprodukuojamas socialines ir politines praktikas.

Šio tyrimo tikslas – atskleisti jaunimo NVO atstovų reprodukuojamas socialines ir politines praktikas globalumo kontekste Lietuvoje. Pagrindinės interviu gairės: NVO vidinės organizacinės kultūros kaita, neformalus mokymas kaip pilietinė ir (ar) pilietinė socializacija, kintančios jaunimo vertybės ir nuostatos.

Pusiaus struktūruoti interviu su jaunimo NVO atstovais(-ėmis) ar lyderiais(-ėmis) buvo pasirinkti dėl tyrimo objekto specifikos. Jaunimo NVO atstovai – tai „gyvi“, „laisvi“, bendraujantys ir jauni žmonės, su kuriais atrastas ryšys ir pokalbis leido tyrėjui labiau juos pažinti. Pusiaus struktūruotas interviu su jaunimo NVO atstovais buvo imamas iš informantų pagal iš anksto sudarytą sąrašą. Geografinė NVO padėtis nebuvo laikoma svarbiu aspektu siekiant išsiaiškinti tarptautinių tinklų NVO veikloje konstravimo aspektus. Siekiant išlaikyti anonimiškumą, tyrimo duomenų analizėje nebuvo įvardyti atskiri informantai ar konkrečios organizacijos, kurių veikloje jie dalyvavo.

Pradėjus rinkti dominančią informaciją, visų pirma buvo kreipiamasi į LiJOT organizaciją, kuri nurodė dešimtį jaunimo NVO, palaikančių tarptautinius ryšius su kitų šalių NVO. Tyrime naudotasi ir „sniego gniūžtės“ principu, kuris padėjo papildomai atrasti asmenis, dalyvaujančius jaunimo NVO, palaikančiose tarptautinius santykius.

Interviu trukmė – nuo 30 iki 60 minučių. Interviu buvo imami trimis būdais: susitinkant gyvai ir įrašant į diktofoną, naudojantis interneto galimybėmis – *Skype* technologija ir apklausiant telefonu. Iš viso kokybiniame tyrime dalyvavo 10 informantų iš skirtingų jaunimo NVO. Buvo apklausti 5 vaikinai ir 5 merginos. Informantų amžius varijavo nuo 19 iki 31 metų. Dalyvavimo visuomeninėje veikloje laikotarpis buvo nuo 1 iki 15 metų. 8 informantai visuomeninėje veikloje dalyvavo daugiau nei 5 metus. 6 informantai gyvena Kaune, 2 – Vilniuje, 2 koordinuoja NVO veiklą gyvendami už Lietuvos ribų. Su kiekvienu informantu buvo tariamasi iš anksto ir laukiama atsakymo, galiausiai apsisprendžiant dėl klausinėjimo formos ir laiko.

Politinė ir (ar) pilietinė socializacija – NVO įtaka piliečio ugdymui

Interviu metu jaunimo NVO atstovai daugiausia pabrėždavo vieną pagrindinių NVO funkcijų visuomenėje – politinę ir pilietinę socializaciją bei jos reikšmę. Vietos ar užsienio šalių bendruomenėse įgytą patirtį, naujas žinias ir metodus informantai, dalyvaujantys visuomeninėje veikloje, pritaiko Lietuvoje įgyvendindami naujus projektus, rengdami konferencijas ir mokymus. Anot Tomo (23 m.), „apskritai šiomis akcijomis keičiamas egzistuojantis stereotipas apie žmogų... kiek žinau, pagal tyrimus nėra net penktadalio, kurie tiki, kad gali kažką pakeisti, reikia motyvuoti žmones veikti, reikia įtraukti žmones į sprendimų priėmimą“. Tuo tarpu Laima (24 m.) tvirtina, kad pagrindinis jaunimo NVO organizacijos tikslas ir yra jaunimo aktyvinimas bendruomenėje, „t. y. tiesiogiai dirbame su jaunimu jų aplinkoje ir stengiamės įgalinti juos aktyviai veikti jų bendruomenėje... darome įvairius tarptautinius projektus... ši organizacija mane išmokė, kas yra aktyvus dalyvavimas“.

Dalyvavimas visuomeninių organizacijų veikloje – tai puikus būdas jaunimui atskleisti savo iniciatyvumą, kūrybiškumą ir aktyvumą. Ryžtas įgyvendinti savo užsibrėžtus tikslus, savarankiškai parašyti ir dalyvauti tarptautiniuose projektuose ar įkurti naujas nevyriausybinės organizacijas – puikus jų saviraiškos ir edukacijos būdas. Šie jaunuoliai savo veikla nori įrodyti, kad piliečiai turi būti aktyvūs kurdami savo ir aplinkinių gyvenimus. Aktyvų ir tikslingą dalyvavimą nevyriausybiniame organizacijoje Laima (24 m.) supranta ir pateikia kaip „idėją, kurią pats sukuri, pats sugalvoji, kaip ją įgyvendinti, suburi komandą, pats įvertini rezultatus ir prisiimi atsakomybę už galutinį rezultatą“.

Dalyvavimas tarptautinėje veikloje skatina jaunimo organizacijas ne tik palaikyti ir ieškoti vis naujų ryšių užsienyje, bet ir tapti vis aktyvesnes bei iniciatyvesnes Lietuvoje. Pagrindinis organizacijų tikslas – įgalinti jaunimą aktyviai veikti savo aplinkoje, naudojantis tarptautine veikla kaip pagrindiniu jaunimo motyvacijos veiksmu. Globalūs ryšiai sustiprina ir vietinius ryšius. Tarptautinė veikla nevyriausybinėse organizacijose tampa pagrindiniu motyvu renkantis organizaciją, kurios veikloje nori dalyvauti jaunimas: „Dabar dažnai organizacijos tarptautinę veiklą panaudoja kaip motyvacijos faktorių siekiant pritraukti jaunimą“ (Dovilė, 25 m.). Anot Dovilės (25 m.), nuvykęs į kitas šalis ir pamatęs gerus pavyzdžius, „tiesiog žinai, kad privalai kažką daryti... pasikeičia žmonių mąstymas, įgyji naudingos patirties, įsisavini naujus metodus ir nori tai pritaikyti Lietuvoje“. Tarptautinė veikla skatina ir stiprina vidinę komunikaciją tarp įvairiose pasaulio šalyse gyvenančių organizacijų narių. Aidas (24 m.) teigia, kad „be ryšių organizacijos negalėtų augti... tai padeda, jei nebūtų ryšių – negalėtum augti“. Dabartinė politika yra kompleksinis transnacionalinių ryšių tinklas, kai dauguma dalykų yra sprendžiama derybomis, susitarimais (Keohane, cit. iš Held et al. 1999).

Dalyvavimas visuomeninėje veikloje ugdo ir stiprina asmeninę, pilietinę, kultūrinę ir profesinę kompetenciją. Kadangi atliekamame tyrime buvo apklausti jaunimo lyderiai, atstovaujantys NVO, kurios dalyvauja tarptautinėje veikloje, dauguma informantų pabrėžė įgytą neįkainojamą patirtį ir žinias, parsivežtas iš kitų šalių. Jaunuoliai, dalyvaujantys tarptautiniuose mainuose, susipažįsta su kitų kultūrų jaunuoliais ir su jų šalies problemomis. Jie išmoksta analitiškai mąstyti ir aktyviai dalyvauti savanoriškoje veikloje. Pasak Aido (24 m.), tarptautinės jaunimo mainų programos yra sveikintinas dalykas, dalyvavimas jose – tai visuomenės savišvieta, kova prieš ksenofobiją, baimę, rasizmą ir socialinę atskirtį. Laima (24 m.) pritarė Aidui teigdamą, kad dalyvavimo tarptautinėje organizacijos veikloje patirtis neįkainojama: „dalyvauti susitikimuose, kur yra diskutuojama, svarstoma, analizuojama su įvairių šalių jaunimu apie lytiškumą, globalizaciją ir vartotojišką visuomenę – tai skatina kritinį mąstymą ir atsakomybės jausmą“. Ritos (24 m.) nuomone, patirtis tarptautiniuose projektuose atneša naudos ne tik pačiam asmeniškai, bet ir organizacijai, kurios veikloje dalyvaujama: „Pačiai teko dalyvauti Portugalijoje, vykstant rinkimams kviečiama dalyvauti tam tikruose debatuose, kur diskutuojama įvairiomis temomis. Diskutuojama globaliomis temomis, ir naudinga yra tai, kad išvadas tu parsiveži į savo organizaciją. Perimam naujas idėjas, be abejo, mes ir patys pasitvirtinam naujas rezoliucijas, bet patirtis iš užsienio yra neįkainojama“.

Įgyta nauja patirtis ir žinios leidžia kurtis, plėtotis ir stiprėti pilietinei visuomenei, kuri, anot T. Narozhnos (2004), negali būti kuriama ir formuojama iš išorės. Tačiau T. Narozhna (2004, 244) priduria, kad ją gali skatinti ir veikti užsienio šalių paramos politika, bet tik jei abi tarpininkaujančios visuomenės dalijasi panašiu kultūriniu gyvenimu ir istorine patirtimi. Vietinės organizacijos turi pačios apsibrėžti ir save identifikuoti, kad galėtų suteikti reikšmingą įnašą pilietinės visuomenės kūrimosi procese.

Organizacijų nariai, kurie patys inicijavo ar dalyvavo tarptautiniuose projektuose, visuomet pabrėždavo patirtį ir naudą ne tik patiems asmeniškai, bet ir visuomenei. Žmonių mąstymas ir vertybės keičiasi, įgyjama naujos patirties, išmokstama kovoti už savo teises. Pasak J. Bartelsono (2000), globalizacijos svarba – tai ne daugybė apibrėžimų ir reikšmių, bet jos galia būti transformacijų ir judėjimų įrankiu.

Pilietiškumas globalumo kontekste

Socialinės kategorijos, apibrėžiančios valstybės ir visuomenės santykius, įgauna naujų reikšmių ir prasmių. Sąvokos „pilietiškumas“ samprata kinta, nes keičiasi ir pati visuomenė. NVO iš naujo konstruoja savo santykius su pilietine visuomene. Pilietinės visuomenės plėtra įgauna vis didesnę prasmę visuomenės gyvenime. NVO sektorius laikomas svarbiu demokratinės valstybės ramsčiu ir pilietinės visuomenės svertu, koreliuojančiu su ekonominės veiklos efektyvumu (Fung 2003; Putnam 1993). Kuo tvirtesnė ir aktyvesnė pilietinė visuomenė, tuo geresni ekonominės veiklos rodikliai. Vis intensyviau ieškoma priežasčių, padėsiančių atskleisti kai kur pastebimą pilietiškumo krizę.

Toliau pateikiamomis interviu citatomis siekiama parodyti, kaip jaunimo NVO nariai konstruoja esamą santykį su visuomene ir kokį santykį jie patys norėtų matyti ir formuoti. Pokalbių su informantais metu pagrindiniu akcentu vis tapdavo neformalus ugdymo principai, kurie, anot apklaustųjų, turi labai didelę reikšmę formuojant piliečių santykius su visuomene. Laimos (24 m.) nuomone, neformalus ugdymas ir kritinis mąstymas skatina aktyvumą, ir kai asmuo tampa aktyvus, jo sustabdyti nebeįmanoma. Pasak Ritos (31 m.), nepaisant visuomenėje vis labiau įsitvirtinančios nuomonės, kad neformalus ugdymas yra labai svarbus, visuomenę yra apėmusi apatija, žmonės netiki, nemato galimybes, kad jie gali kažką pakeisti. Tačiau remdamasi savo asmenine patirtimi ši informantė pasakojo, kad jai dalyvavimas nevyriausybinių organizacijos veikloje – tai „tikslas kažką pakeisti, tai viena iš priežasčių realizuoti savo idėjas ir gauti kažko naujo“. Jos manymu, „turi būti skiepijama nuo mažens, kad tu turi kažką daryti ir tai yra tavo kaip piliečio pareiga kažką padaryti“ (Rita, 31 m.). Laima (24 m.) dalijosi, kad „aktyvus dalyvavimas yra būseną, kuri niekada nesibaigia. Neformalus ugdymas yra beprotiškai svarbus. ...viskas prasideda vaikystėje ir labai gaila, kad ne visi iki šiol tai supranta“.

Tyrimo dalyvavusiųjų nuomone, neformalus ugdymas – pagrindinis metodas, kuris skatina žmones būti pilietiškai aktyvius. Dauguma jų pabrėžė, kad Lietuvos valdžia turėtų priimti svarbų sprendimą – jau nuo vaikystės mokyklose arba universitetuose įvesti papildomas visuomeninės veiklos valandas, kurios leistų jaunimui iš anksto susipažinti su visuomeninės veiklos principais ir jų teikiama nauda. Ugdyti jaunąją kartą ir skatinti ją veikti, imtis iniciatyvos yra labai svarbu, nes jaunimas yra viena esminių grandžių, įgyvendinanti stiprios ir

aktyvios pilietinės visuomenės projektą. Neformalus ugdymas padeda suprasti, kas mes esame, ko siekiame ir kokiais būdais tai galime pasiekti. Mes negimstame pilietiškai, bet išmokstame tokie būti:

Pilietiškumas yra žinoti savo teises ir kartu pažinti bei gerbti kitų teises. Švietimas apie žmogaus teises paruošia jaunimą aktyvaus piliečio gyvenimui demokratinėje visuomenėje, jei taikomas veiksmingas mokymosi būdas, paremtas praktiniais įgūdžiais, kuriuos dalyvis įgyja pats bandydamas, klysdamas ir mokindamasis iš savo klaidų sąmoningos refleksijos metu (Tomas, 23 m.).

Pilietiškumas – tai iniciatyva spręsti problemas, o ne laukti. Bendradarbiavimas taip pat yra labai svarbus. Mes turime išmokti bendradarbiauti (Vilma, 25 m.).

Pilietiškumas – tai noras kažką keisti. Pats jausdamasis kaip visuomenės dalis, nori kažką įtakoti. Ir visa tai turi prasidėti nuo paties savęs, neužkraunant visos atsakomybės valdžiai (Dovilė, 25 m.).

Iš tiesų apie bendradarbiavimo ir pasitikėjimo problemą kalbėjo daugelis informantų. Nors tai nėra nauja ir negirdėta, kalbėdami ir rašydami apie pilietinę visuomenę, teoretikai visuomet analizuoja ir pasitikėjimo, ir bendradarbiavimo klausimą.

Dauguma jaunimo NVO atstovų pabrėžė, jog pagrindinis vaidmuo kuriant pilietinę visuomenę yra priskiriamas žmogui, kuris, tapdamas sąmoningas, socialiai atsakingas ir jausdamasis visuomenės dalimi, pats nori kažką keisti ir daryti įtaką, o ne būti kontroliuojamas.

Vienas informantas taip pat akcentavo neformalaus ugdymo svarbą, tačiau nurodė, kad jis negali būti privalomas. Pilietiškumui įtakos turi ir mus supanti artimiausia aplinka – šeima, mokykla, bendruomenė:

Aš manau, kad „privalomas“ dalykas (buvo kalbama apie mokykloje ir universitetuose įvedamas savanoriškumo paskaitas, už kurias reikėtų atsiskaityti, atliekant savanorišką darbą – aut. past.) mielas nebus. Geriau skirti daugiau dėmesio šių norų ugdymui... reikia išmušti iš žmonių abejingumą kitiems... svarbiausia ugdymo institucija yra šeima. Joje yra sudedami visi pagrindiniai pradmenys (Andrius, 27 m.).

Pilietinė visuomenė – tai ne tik įvairių organizacijos formų tinklas, bet jame kuriama ir tam tikra sąveika, paremta pasitikėjimu ir tolerancija:

Nevyriausybinių organizacijų tarpusavio bendravimas yra labai menkas. Ir, manau, pagrindinė priežastis – tai konkurencija. Kažkaip net nepagalvojama, kad bendradarbiavimas yra įmanomas (Vilma, 25 m.).

Visi informantai pabrėžė, kad pilietinis aktyvumas labai svarbus visuomenei ir jos narių gerovei. Piliečiai turi turėti galimybę ir teisę keisti bei daryti įtaką savo vaidmeniui visuomenėje. Jų vertybės, virstančios veiksmis, turi būti išgirstos. Interviu metu atsiskleidė, kad šiuolaikinėje visuomenėje valstybės, verslo ir piliečių santykiai yra iš naujo apibrėžiami – tai suteikia piliečiams teisę būti išgirstiems. Kaip rodo interviu duomenys, nacionalinė valstybė nebėra vienintelė ir pagrindinė galios institucija; valdžios institucijos dalijasi galia ne tik su tarptautinėmis organizacijomis, bet ir su verslo struktūromis bei įvairiomis piliečių grupėmis. Anot U. Becko (1992), politikos modernizacija išlaisvina politiką, atimdama iš jos galias, taip pat politizuoja visuomenę, suteikdama galimybę visiems, kas tik nori, dalyvauti politinėje veikloje.

Keletas informantų minėjo konkurencijos ir abejingumo sąvokas. Jas galima laikyti rodikliais, kurie trukdo plėstis ir klestėti pilietinei visuomenei. Minint tarpusavio konkurenciją, atsiranda ir naujas socialinis veikėjas – tai valdžios institucijos. Dažniausiai menko, tačiau vis tiek reikalingo finansavimo iš valdžios institucijų sulaukiančios nevyriausybinės organizacijos tampa įtemptos konkurencijos dalyvėmis.

NVO kaip socialinės kaitos vykdytojas

Idėja išskirti šią duomenų analizės dalį kilo dėl to, kad kelių informantų veiksmai visuomeninėje veikloje ir tarptautiniu, ir vietiniu lygmeniu gali būti laikomi veikiančiais aplinkinių gyvenimus. Jaunimo NVO nariai, dalyvavę tarptautiniuose mainuose, patys rašę projektus ar inicijavę organizacijų atsiradimą, gali būti vadinami socialinės kaitos agentais. Ypač tai atsiskleidžia kalbant apie tarptautinę nevyriausybinių organizacijų veiklą. Galima teigti, kad šios organizacijos dalyvauja trijuose skirtinguose politiniuose lygmenyse – pasaulio, valstybės ir vietiniame, o tai leidžia mobilizuoti išteklius ir žmones. Kaip teigia Aidas (24 m.), NVO – tai atskirų visuomenės elementų integracija.

Iš 10 interviu galima išskirti tris jaunimo NVO atstovus (24 m. Aidą, 25 m. Dovilę ir 24 m. Laimą), kurių papasakoti atvejai leidžia teigti, kad jų atliekami veiksmai turi įtakos pilietinės visuomenės formavimuisi ir socialinės aplinkos pokyčiams. Jie nori veikti priimamus politinius sprendimus ir tapti suinteresuotais visuomenės dalyviais. Prieš pradėdamas įgyvendinti tarptautinius projektus su jaunais žmonėmis, Aidas (24 m.) iki tol sunkiai prikalkbindavo jaunuolius užsiimti visuomenine veikla, važiuoti į kitas šalis ir diskutuoti su tų šalių jaunimu. Įgyvendinęs keletą tarptautinių projektų jis pamatė, kad pasikeitimai akivaizdūs: jaunimas pradėjo mokytis užsienio kalbų, ėmė domėtis galimybėmis išvažiuoti ir studijuoti užsienio šalyse šalyje, rūpintis savo ateitimi ir plėsti savo akiratį: „Jie pabendrauvo su užsieniečiais ir pamatė, kad tas bendraamžis toksai pats kaip ir aš“ (Aidas, 24 m.).

Dalyvaudama nevyriausybines organizacijos veikloje, Dovilė (25 m.) yra surengusi daug įvairių akcijų visose ES šalyse narėse. Anot jos, priklausymas tarptautiniam tinklui leidžia veikti sprendimus ne tik vietiniame, nacionaliniame, bet ir europiniame lygmenyje ir šitaip greičiau sulaukti pagalbos.

Nevyriausybines organizacijos, kuriai atstovauja Laima (24 m.), veikia susideda iš trijų pagrindinių segmentų: ugdymo (žmogaus teisių ir jaunimo sveikatos ugdymo), informavimo (pavyzdžiui, akcijų gatvėse, tinklaraščio rašymo, informacijos, susijusios su jaunimo sveikata arba žmogaus teisėmis, platinimo ir t. t.) ir įtakos politikai (laiškų politikams, peticijų rašymo, kampanijų organizavimo ir t. t.).

Interviu su Laima (24 m.) metu taip pat atsiskleidė kitas svarbus aspektas: žmogaus dalyvavimas visuomeninėje veikloje keičia ne tik jį supančią aplinką, bet ir patį žmogų, kad jis galėtų pakeisti savo aplinką. Anot Laimos, „kampanijos metu pamačiau, kiek neteisybės, rasizmo ir nepagarbos žmogaus teisėms yra Lietuvoje ir ypač Lietuvos valdžios institucijose. ...nusprendžiau, kad negaliu dirbti vien tik su jaunimo ugdymu, reikia išmokti, kaip keisti (daryti įtaką) valdžios sistemai“.

Informantų atsakymai leidžia teigti, kad šių NVO veikla daro įtaką juos supančiai aplinkai. Nauji įgūdžiai, nauja patirtis ir informacija keičia kasdieninį žmonių gyvenimą. Dalijimasis informacija atveria vartus į kitokį pasaulį, o su tuo susijęs aktyvus pilietinis dalyvavimas visuomenės veikloje keičia valstybės priimamų sprendimų eigą.

Išvados

Įvairios socialinių mokslų teorijos padeda aiškiau apibrėžti, suprasti ir pasinaudoti globalizacijos reiškiniu kaip galingu visuomenės transformacijos įrankiu. Norint suvokti globalizacijos reiškinį, svarbu skirti daug dėmesio reikšmių ir prasmų konstravimo procesui, kadangi kiekvienas iš mūsų gyvename savo lokalius gyvenimus, kuriuos riboja globalumo dimensija.

Globalizacijos sąlygota visuomenės struktūros transformacija leidžia sumažinti centralizuotos politinės sistemos galią ir išlaisvinti politiką, šitaip sustiprinant pilietines teises ir suteikiant galimybę formuoti stipriai pilietinei visuomenei.

Anot T. Narozhnos (2004), pilietinė visuomenė – tai ne tik įvairių organizacijos formų tinklas, bet ir jame kuriama unikali sąveika, besiremianti pasitikėjimu ir tolerancija. Svarbiausiu šios sąveikos atributu išlieka tauta, nes kurti pilietinę visuomenę posovietinio režimo šalyse įmanoma tik atgaivinus nacionalinę tapatybę ir piliečių tarpusavio pasitikėjimą.

Analizuojant interviu duomenis paaiškėjo, kad globalizacija reprodukuojama per nevyriausybines organizacijose dalyvaujančių narių praktikas tiek vietiniame, tiek tarptautiniame lygmenyje. Pagrindinis organizacijų

tikslas – naudojantis tarptautine veikla kaip pagrindiniu jaunimo motyvacijos veiksniumi, įgalinti jaunimą aktyviai veikti savo aplinką.

Dešimties nevyriausybinų organizacijų narių interviu duomenys atskleidė, kad NVO sektorius susiduria su vidiniais ir išoriniais iššūkiais (išbandymais) globaliame kontekste: investavimas į naujų narių paiešką ir mokymą, naujų pareigybių (pavyzdžiui, tarptautinių ryšių koordinatoriaus) įtraukimas į organizacijos struktūrą, finansinės paramos paieška. NVO ieško vidinių ir išorinių išteklių, padedančių prisitaikyti prie socialinės kaitos.

Politinei ir (ar) pilietinei socializacijai kaip vienai pagrindinių jaunimo NVO funkcijų visuomenėje pritarė visi informantai. Asmenys, dalyvaujantys visuomeninėje veikloje vietos ar užsienio šalių bendruomenėse, įgytą patirtį, naują žinojimą ir metodus pritaiko Lietuvoje. Neformalus ugdymas, anot jų, yra vienas pagrindinių metodų, skatinančių jaunimą aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje ir palaikyti ryšį su pačia visuomene. Neformalaus ugdymo lygis, jo paplitimas ir reikšmingumas visuomenėje – vienas iš kriterijų, leidžiančių spręsti apie jaunų žmonių aktyvų dalyvavimą visuomeninėje veikloje.

Interviu analizės metu atsiskleidė, kad organizacijos nariai apibūdina savo aktyvų dalyvavimą visuomeninėje veikloje per atstumą. Tai galima laikyti viena iš globalizacijos pasekmių. Jei anksčiau tam tikros organizacijos veiklos koordinavimas buvo įsivaizduojamas tik per sąsają su tam tikros šalies teritorija, šiandien galima kalbėti apie globalinių ryšių tinklų įtaką.

Ką reiškia būti pilietiškai aktyviam? Atsakydami į šį klausimą, visi informantai pabrėžė, kad svarbiausia – paties asmens atsakomybė. Buvimas visuomenės dalimi reiškia ne tik tenkinimąsi jos teikiama nauda, bet ir buvimą naudingu visuomenės nariu. Tokie jaunimo NVO narių pasisakymai leidžia manyti, kad lietuvių tauta jau yra pasiruošusi atgaivinti nacionalinę tapatybę ir plėtoti pilietinę visuomenę.

Tyrimo analizė atskleidė, kad jaunimo NVO atstovus galima laikyti socialinės kaitos vykdytojais, darančiais įtaką socialiniams procesams. Jie dalyvauja ne tik vietiniame, valstybės, bet ir tarptautiniame politiniame lygmenyje. Galima teigti, kad aktyvus pilietinis dalyvavimas visuomenės veikloje keičia valstybėje priimamų sprendimų eigą.

Literatūra

- Bartelson, J. 2000. "Three Concepts of Globalization." *International Sociology*, 15: 180–196.
- Beck, U. 2000. "The Cosmopolitan Perspective: Sociology of the Second Age of Modernity." *British Journal of Sociology*, 51 (1): 79–105.
- Europos Taryba ir Europos Komisija. 2003. *Šiuo metu kuriamas pilietiškumas, jaunimas ir Europa. T-Kit apie Europos pilietiškumą*. Prieiga per internetą: http://youth-partnership.coe.int/youth-partnership/publications/T-kits/7/Tkit_7_LIT [žiūrėta 2010 m. balandį].
- Fung, A. 2003. "Associations and Democracy: Between Theories, Hopes, and Realities." *Annual Review of Sociology*, 29: 515–539.
- Held, D., & McGrew, A. et al. 1999. *Global Transformations / Politics, Economics and Culture*. Cambridge Polity Press.
- Held, D., & McGrew, A. et al. 2002. *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius: Margi raštai.
- Jeffrey, R. D. L. 2001. "Whose Theory, Which Globalism? Notes on the Double Question of Theorizing Globalism and Globalizing Theory." *Symploke*, 9 (1–2): 7–14.
- Leibfrid, S., & Wolf, D. 2005. "Europeanization and the Unraveling European Nation State: Dynamic and Feedback Effects." *European Foreign Affairs Review*, 10: 479–499.
- Narozhna, T. 2004. "Foreign Aid for a Post-Euphoric Eastern Europe: The Limitations of Western Assistance in Developing Civil Society." *Journal of International Relations and Development*, 7 (3): 243–267.
- Olsen, P. J. 2002. "The Many Faces of Europeanization." *Journal of Common Market Studies*, 40 (5): 921–952.
- Putnam, R. 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Stračinskienė, L. 2005. „Piliečių dalyvavimo galimybės priimant sprendimus vyriausybės ir savivaldos lygyje“. Iš *Kaip pažaboti korupciją*, 3–33. Vilnius: Eugrimas.
- Sztompka, P. 1998. "Mistrusting Civility: Predicament of Postcommunist Society." In *Real Civil Societies*, ed. J. C. Alexander, 191–210. London: Sage.
- Šiliauskas, S. 2005. „Pilietinės visuomenės ir pilietiškumo diskursai modernioje demokratijos refleksijoje.“ *Viešojo politika ir administravimas*, 11: 26–33.
- Valionis, A. 2000. „Socialinių ir politinių vertybių kaita Lietuvoje 1990–1999 metais: adaptavimas fragmentiškoje tikrovėje“. Iš *Kultūrologija*, t. 6, 324–349. Vilnius: Gervėlė.
- Žiliukaitė, R. ir kt. 2006. *Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*. Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas.
- Žukauskienė, R. 2008. *Jaunasis Lietuvos pilietis: testinių tyrimų galimybės nustatant aktyvų pilietiškumą lemiančius veiksnius*. Mokslo ir studijų fondo 15-ųjų metinių konferencija, kvietinis pranešimas.

Construction of Citizenship in a Global Context: The Change of NGOs' Role in Lithuania

Summary

The structure of society, including the sphere of politics, has been changing and shifting during the last several decades. New forms of civic participation have emerged as an alternative to the rule of state government. Civic society becomes a very important component in society. Therefore, it is necessary to analyze shifting social realities and its impact on power relations.

This study examines practices of the Lithuanian youth NGOs in a global context. Ten members from different youth NGO's were interviewed for the study. The interviews were conducted with those members of NGOs who had participated in international networks and had had international connections. The sample of respondents was made using the snowball strategy.

The analysis demonstrates that the globalization process depends on different social, economical and political patterns of a single country. Globalization changes the inner quality of the social and political life itself and loosens up the relation of a society to politics. This process, in its turn, provides citizens with more opportunities to participate in the governing of a state.

The research results also show that the main function of NGOs is political and/ or civil socialization. Informal education is one of the methods that can motivate and encourage the youth to participate in civic activities. Members of the youth NGOs can become agents in social change and can have a possibility to influence the change not only at the local, regional or national but also at the international level.